

INTERNATIONAL JOURNAL
OF LAW, GOVERNMENT
AND COMMUNICATION
(IJLGC)

www.gaexcellence.com/ijlgc

LEGITIMASI *FIQH AL-WATAN* BERDASARKAN TEORI POLITIK IMAM AL-JUWAYNI DALAM KESULTANAN MELAYU PAHANG

LEGITIMATION OF Fiqh al-WATAN BASED ON IMAM al-JUWAYNI'S POLITICAL THEORY IN THE PAHANG MALAY SULTANATE

Azman Yusof^{1*}, Ibrahim Majdi Mohd Kamil², Muhammad Fakhruddin Ishak³, Rahimin Affandi Abd Rahim⁴, Amran Muhammad⁵

¹Bahagian Pengajian Umum, Institut Teknologi Kejuruteraan Kimia & Bio, Universiti Kuala Lumpur (UniKL MICET), Melaka, Malaysia

 azmanyusof@unikl.edu.my

 <https://orcid.org/0000-0002-7536-5798>

²Pusat Pengajian Ilmu Kemanusiaan, Bahagian Falsafah dan Tamadun, Universiti Sains Malaysia (USM), Pulau Pinang, Malaysia

 ibrahimmajdi@usm.my

 <https://orcid.org/0000-0003-0804-8909>

³Kulliyyah Syariah & Undang-Undang, Universiti al-Quran al-Sultan Abdullah Ahmad Shah (UniQSAAS), Kuantan, Pahang, Malaysia

 fakhruddin@uniquaas.edu.my

 <https://orcid.org/0009-0003-8416-6664>

⁴Perbadanan Muzium Negeri Pahang, (Muzium Pahang), Pekan, Pahang, Malaysia

 faqir_ila_rabbih@um.edu.my

 <https://orcid.org/0009-0002-7181-9326>

⁵Institut Ilmu Darul Makmur - Majlis Ugama Islam dan Adat Resam Melayu Pahang (IIDM-MUIP), Kuantan, Pahang, Malaysia

 institutilmudarulmakmur@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0001-6370-2067>

*Corresponding Author

Article Info:

Article history:

Received date: 15.07.2026

Revised date: 27.07.2026

Accepted date: 18.08.2026

Published date: 20.09.2026

Abstrak:

Kajian ini bertujuan membina asas legitimasi ilmiah terhadap *Fiqh al-Watan* sebagai kerangka politik Islam tempatan melalui pendekatan triangulasi hermeneutik yang menggabungkan tiga komponen utama: (1) teori politik Imam al-Juwayni melalui Ghiyath al-Umam, (2) Hukum Kanun Pahang (HKP) sebagai teks undang-undang Melayu-Islam yang hidup, dan (3) sejarah Kesultanan Melayu Pahang selama lebih 556 tahun. Melalui gabungan analisis teks, fiqh dan sejarah, kajian ini mendapati bahawa konsep *imamah suhrah* yang dikemukakan al-Juwayni sangat selari dengan realiti politik Melayu, khususnya Pahang,

To cite this document:

Yusof, A., Kamil, I. M. M., Ishak, M. F., Rahmi, R. A. A., & Muhammad, A. (2026). Legitimasi *Fiqh Al-Watan* Berdasarkan Teori Politik Imam Al-Juwayni Dalam Kesultanan Melayu Pahang. *International Journal of Law, Government and Communication*, 11(45), 372-392.

DOI: 10.35631/IJLGC.1145024

yang telah melaksanakan *siyasah shar'iyah* berteraskan tauhid, syura, keadilan dan masalah. HKP terbukti sebagai *living law* yang memadukan fiqh Shafi'i dan adat, manakala sejarah Pahang memperlihatkan kewujudan institusi ulama, *qadi* dan pentadbiran maritim yang tersusun. Kajian ini menyimpulkan bahawa Kesultanan Pahang ialah kerajaan Islam wilayah yang sah menurut fiqh klasik, sekali gus memberikan asas epistemologi dan syariat bagi pengembangan *Fiqh al-Watan* sebagai model kenegaraan kontemporari

Kata Kunci:

Fiqh Al-Watan, Ghiyath Al-Umam, Hukum Kanun Pahang, *Imamah Sughra*. Kesultanan Pahang

Abstract:

This study aims to establish the intellectual legitimacy of *Fiqh al-Watan* as a local Islamic political framework through a hermeneutic triangulation method combining three key components: (1) Imam al-Juwayni's political theory articulated in Ghiyath al-Umam, (2) the Hukum Kanun Pahang (HKP) as a living Malay-Islamic legal text, and (3) the 556-year history of the Pahang Sultanate. Through integrated textual, *fiqh* and historical analysis, the study finds that al-Juwayni's concept of *imamah sughra* (local Islamic governance) aligns closely with the political reality of the Malay world, especially Pahang, which historically practised *siyasah shar'iyah* rooted in tawhid, *shura*, justice and *maslahah*. The HKP is demonstrated to be a living law embodying Shafi'i jurisprudence and local customs, while Pahang's history reveals strong institutions of ulama, *qadi* and maritime administration. The study concludes that the Pahang Sultanate represents a legitimate Islamic territorial polity according to classical *fiqh*, providing epistemological and sharia foundations for *Fiqh al-Watan* as a contemporary governance model.

© The authors (2026). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY NC) (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>), which permits non-commercial re-use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. For commercial re-use, please contact ijlgc@gaexclence.com

Keywords:

Fiqh al-Watan, Ghiyath al-Umam, Hukum Kanun Pahang, *Imamah Suhgra*, Pahang Sultanate

Pengenalan

Dalam sejarah pemikiran Islam, persoalan tentang siapakah yang layak memerintah dan bentuk kerajaan yang sah menurut syariat sentiasa berubah mengikut masa, ruang dan realiti politik setiap era bermula dari kepimpinan Rasulullah SAW dan Khulafa' al-Rashidin, sehinggalah ketika umat Islam berhadapan dengan kelemahan politik, fitnah, penjajahan dan keruntuhan institusi khalifah; maka timbul keperluan memahami hakikat pemerintahan Islam tanpa khalifah pusat yang sempurna. Dalam situasi krisis inilah Abd al-Malik Ibn Abdullah al-

Juwayni (Imam al-Haramayn, w. 478H) menulis *Ghiyath al-Umam fi iltiyath al-Zulm*, mengemukakan teori politik revolusioner bahawa ketiadaan khalifah pusat tidak membatalkan kewujudan kerajaan Islam tempatan, bahkan umat Islam wajib menubuhkan pemerintahan wilayah (*imamah sughra*) untuk memastikan syariah dilaksanakan. Al-Juwayni mengajar bahawa bentuk pemerintahan boleh berubah selagi matlamatnya kekal: menzahirkan keadilan, menjaga masalah, melindungi rakyat dan memelihara *maqasid syariah*, yang menjadi asas bahawa Islam mengizinkan kerajaan Islam lokal yang sah, berpaksikan tauhid namun berpijak pada realiti budaya, sejarah dan geografi setempat.

Kesultanan Pahang Dalam Lensa al-Juwayni

Penerapan kerangka pemikiran politik al-Juwayni ke dalam garis masa Kesultanan Pahang sejak abad ke-15 jelas membuktikan kematangan sebuah sistem kenegaraan yang syumul. Kematangan ini dizahirkan melalui kewujudan institusi kesultanan, hierarki pentadbiran berstruktur, peranan aktif institusi ulama, sistem muamalat yang patuh syariah, protokol istana yang tersusun, serta kodifikasi perundangan bertulis menerusi Hukum Kanun Pahang (HKP). Naskhah HKP bukan sekadar dokumen perundangan literal, malahan bertindak sebagai cermin peradaban, rekod etika, dan manifesto geopolitik Islam tempatan yang berjaya mengharmonikan fiqh mazhab Shafi'i dengan entiti adat Melayu dalam ekosistem dunia maritim dan beraja. Melalui lensa teori politik al-Juwayni terutamanya wacana ketiadaan khalifah yang ideal, HKP tidak lagi boleh dinilai sebagai undang-undang adat kosmetik semata-mata. Sebaliknya, kanun ini merupakan sebuah implementasi pragmatik kepada doktrin *siyasah shar'iyah*. Dengan demikian, Kesultanan Pahang hadir sebagai jawapan empirikal di Alam Melayu terhadap tesis al-Juwayni mengenai kewajipan kolektif (*fardhu kifayah*) umat Islam dalam menegakkan syariah serta memelihara kestabilan politik menerusi realiti kepimpinan tempatan.

Mengapa Fiqh Al-Waṭan Diperlukan Dalam Dunia Moden

Dalam era moden, umat Islam berhadapan dengan dilema epistemik yang menyamai krisis pada zaman al-Juwayni; ketiadaan satu kerangka politik Islam yang disepakati pasca-keruntuhan institusi khilafah, manakala geopolitik global mutakhir pula didominasi secara mutlak oleh sistem negara-bangsa (*nation-state*). Di Malaysia, struktur beraja berperlembagaan sering kali dinilai menerusi lensa berorientasikan Barat yang sekular, sehingga gagal memahami intipati Kesultanan Melayu sebagai institusi yang berakar umbi dalam doktrin *siyasah shar'iyah* iaitu sebuah manifestasi politik yang berpaksikan nilai amanah, keadilan, daulat, syura, serta simbiosis dinamik antara raja dan ulama. Hakikatnya, tradisi politik Melayu ini amat selari dengan manhaj pemikiran al-Juwayni. Fenomena ini sekali gus melonjakkan keperluan mendesak bagi membangunkan *Fiqh al-Waṭan*. Gagasan ini merupakan satu kerangka integratif yang berdiri teguh di atas lima rukun utama: tauhid sebagai asas legitimasi kuasa, fiqh dan usul al-fiqh selaku struktur perundangan, tasawuf sebagai etika serta moral kepimpinan, adat dan budaya sebagai konteks sosiologi tempatan, serta sejarah kesultanan sebagai institusi *imamah sughra* (kepimpinan wilayah) yang telah mampan melebihi 556 tahun. *Fiqh al-Waṭan* bukanlah satu rekaan total yang asing, sebaliknya merupakan rekayasa ijtihad kontemporari yang menghubungkan khazanah klasik tokoh-tokoh agung seperti al-Juwayni, al-Mawardi, dan al-Ghazali dengan realiti pragmatik Kesultanan Melayu. Gagasan ini membuktikan bahawa institusi beraja Melayu secara substantif berfungsi berdasarkan prinsip *siyasah shar'iyah* yang berteraskan keadilan, kemaslahatan awam (*maslahah ammah*), akauntabiliti, kestabilan politik, serta pemeliharaan menyeluruh terhadap *maqasid syariah*.

Mengapakah Kajian Ini Penting

Dalam wacana pasca-kolonial, golongan sarjana moden sering kali menilai sistem politik Melayu-Islam menerusi lensa orientalisme yang cenderung meremehkan institusi tersebut. Sistem ini lazimnya dituduh tidak berasaskan syariah, bersifat feodal, kontang daripada teori kuasa yang tersusun, sekadar berpaksikan adat, malah institusi kesultanan pula ditanggapi sebagai simbol kebudayaan kosmetik semata-mata. Kajian ini menyanggah seluruh stereotaip berkenaan menerusi pembuktian tekstual, analisis kefaqihan, dan fakta historiografi yang berpijak pada empat premis utama. Pertama, Kesultanan Melayu Pahang secara substantif memenuhi ciri-ciri pemerintahan Islam yang berasaskan tauhid dan doktrin amanah *al-Imamah* menurut manhaj al-Juwayni. Kedua, naskhah Hukum Kanun Pahang (HKP) terbukti sebagai instrumen *siyasah shar'iyah* yang berjaya memadukan fiqh mazhab Shafi'i dengan amalan tempatan atas kapasiti *'urf salih* (adat yang baik). Ketiga, kerajaan Melayu tradisional merupakan manifestasi sah bagi struktur pemerintahan Islam wilayah (*imamah suhrah*). Keempat, gagasan *Fiqh al-Waṭan* ialah kesinambungan tulen daripada tradisi keilmuan ulama silam dan bukannya sebuah rekayasa inovasi asing. Melalui pendekatan ini, kajian ini bertujuan memulihkan maruah epistemologi umat Melayu-Islam dengan membuktikan bahawa warisan politik Melayu memiliki sandaran syarie yang utuh. Seterusnya, kajian ini menawarkan *Fiqh al-Waṭan* sebagai manhaj alternatif yang seimbang. Acuan ini berdiri teguh di atas lima rukun integratif: berakar pada tauhid, berpandukan fiqh, beretika menerusi tasawuf, menghormati adat sebagai *'urf salih*, serta didukung oleh legasi sejarah kesultanan. Kombinasi lima unsur inilah yang menjadi asas utama dalam membina sebuah negara-bangsa Muslim yang stabil, bermaruah, dan berteraskan *maqasid syariah* iaitu sebuah jalan tengah (*wasatiyyah*) yang memuliakan kearifan tradisi demi menyantuni tuntutan zaman moden.

Sorotan Literatur

Pengenalan Umum kepada Wacana Legitimasi Politik Islam

Wacana tentang legitimasi kekuasaan dalam Islam telah melalui trajektori evolusi yang panjang, bermula dari era Rasulullah SAW hingga ke fasa pasca-kolonial negara-bangsa moden. Pada peringkat awal, autoriti politik bersandarkan wahyu dan konsensus (*ijma'*). Walau bagaimanapun, pasca-keruntuhan khilafah pusat, para ulama autoritatif seperti al-Mawardi, al-Juwayni, al-Ghazali, dan Ibnu Taymiyyah telah merumuskan teori normatif yang menegaskan bahawa matlamat murni pemerintahan adalah untuk memelihara kesucian agama dan menguruskan urusan dunia (*hifz al-din wa siyasat al-dunya*). Doktrin klasik ini ternyata mampan dan selari dengan tradisi Melayu-Islam yang meletakkan kuasa sebagai suatu taklifan amanah. Dalam sistem ini, raja ditanggapi sebagai *zillullah fi al-ardh* (bayang-bayang Allah di bumi) serta penaung keadilan. Institusi Kesultanan Melayu secara prinsipnya tidak pernah memisahkan urusan tadbir urus politik daripada paksi agama. Namun demikian, naratif historiografi kolonial secara sengaja menggambarkan sistem politik peribumi tersebut sebagai bersifat feodal, anarki, dan lompong daripada sebarang kerangka perundangan. Sehubungan dengan itu, sorotan literatur ini menilai secara kritis persilangan antara tradisi politik Islam klasik dengan korpus politik Melayu, serta bagaimana kedua-dua entiti ini dapat diharmonikan secara konseptual menerusi gagasan *Fiqh al-Waṭan*. Analisis ini bersandarkan rujukan khusus terhadap teori politik Imam al-Juwayni dan realiti empirikal Kesultanan Melayu Pahang.

Pemikiran Politik Klasik Islam: Kerangka Awal Siyasah Shar'iyah

Wacana awal perundangan politik Islam lazimnya bersandarkan tesis klasik al-Mawardi yang menegaskan bahawa institusi pemerintahan berpaksikan matlamat memelihara kesucian agama dan memakmurkan urusan duniawi, dengan meletakkan institusi khilafah sebagai tunggal penyatuan umat secara berpusat. Walau bagaimanapun, al-Juwayni telah mengemukakan dimensi baharu dalam naskhah agung beliau, *Ghiyath al-Umam*, dengan membahaskan secara pragmatik pelan kontingensi sekiranya dunia Islam ketiadaan susur galur khalifah yang ideal atau pasca-keruntuhan sistem berpusat tersebut. Menerusi doktrin *siyasah shar'iyah*, al-Juwayni menggariskan bahawa struktur pemerintahan Islam tidak bersifat rigid atau tunggal; sebaliknya ia berupaya beradaptasi mengikut geopolitik wilayah. Pentadbiran tempatan boleh dibentuk secara sah melalui mekanisme syura, manakala kedaulatan syariah pula kekal terpelihara selagi mana prinsip *maqasid syariah* diangkat sebagai pasak pemerintahan. Gagasan rintisan inilah yang menjadi fundamen kepada konsep *imamah sughra* (kepimpinan wilayah Islam) sekali gus mengabsahkan kemunculan model kerajaan lokal, termasuk institusi Kesultanan Melayu di Alam Melayu

Teori Politik Imam al-Juwayni (w. 478H): Bacaan Moden dan Klasik

Naskhah *Ghiyath al-Umam* telah ditekuni semula pada abad ke-20 sebagai teks fundamental yang penting bagi merungkai krisis geopolitik umat Islam. Dalam karya tersebut, al-Juwayni berhujah secara tuntas bahawa dalam senario ekstrem seperti ketiadaan institusi khilafah, runtuhnya pusat pemerintahan, peperangan, mahupun ancaman penjajahan, maka pembentukan sebuah pemerintahan wilayah menjadi suatu kefarduan yang tidak boleh ditawarkan demi memelihara kemaslahatan awam (*maslahah ammah*). Hal ini demikian kerana kewajipan dalam politik Islam tidak terikat pada aspek bentuk struktural yang tetap, melainkan pada tertegaknya keadilan substantif serta kelangsungan tadbir urus duniawi yang berpandukan syariah. Pendekatan pragmatik yang sarat dengan falsafah *maqasid* ini terbukti mendahului teori kontemporari seperti *maqasid governance* (tadbir urus berasaskan maqasid) dan *moral governance* (tadbir urus moral). Malahan, Hallaq (2013) mengangkat al-Juwayni sebagai perintis kepada tradisi penaakulan politik normatif (*normative political reason*) dalam tamadun Islam. Walau bagaimanapun, perkaitan konseptual antara pemikiran politik al-Juwayni dengan Alam Melayu khususnya dinamika hubungan antara doktrin *imamah sughra* dengan institusi Kesultanan Melayu Pahang masih belum diterokai secara komprehensif. Justeru, sorotan ini berusaha untuk mengisi kelompangan epistemik tersebut

Kesultanan Melayu Pahang: Kajian Historiografi dan Legitimasi Islam

Kajian sejarah moden menunjukkan Kesultanan Pahang sebagai kerajaan Melayu-Islam terpenting dengan struktur politik, pembesar, adat, sistem kehakiman berteraskan syariah. Ini dibuktikan oleh HKP sebagai kod undang-undang Islam abad ke-16 yang mengandungi fasal jenayah, muamalat, kekeluargaan, pentadbiran dan akhlak yang selari dengan mazhab Shafi'i. sekaligus menjadi hujah bahawa masyarakat Melayu telah melaksanakan syariah secara sistematik sebelum campur tangan British (Buyong Adil, 1971; Hooker, 1986; Halim al-Muhammady, 2019). Namun, orientalisme dan kolonialisme menyebabkan HKP dipinggirkan dalam akademik moden (Ibrahim Majdi, 2025). Keadaan ini melahirkan keperluan terhadap *Fiqh al-Waṭan* sebagai usaha pemulihan epistemologi.

Hukum Kanun Pahang (HKP) sebagai Siyasah Shar‘iyyah

Kajian perbandingan oleh Halim al-Muhammady (2019) menunjukkan bahawa sebahagian besar fasal Hukum Kanun Pahang (HKP) selaras dengan prinsip *siyasah shar‘iyyah* (keadilan, masalah, *maqasid syariah*) serta kerangka jenayah (*hudud, qisas, ta‘zir*), muamalat (larangan riba, timbangan adil, pengawasan pasaran), perlindungan maruah (*hifz al-‘ird*), dan tatacara pentadbiran serta kehakiman (amanah, syura, *adab al-qada*) menurut mazhab Shafi‘i. Dapatan ini membuktikan kerajaan Melayu Pahang tidak mengamalkan undang-undang adat semata-mata, sebaliknya melaksanakan *fiqh* yang hidup dalam konteks tempatan sekali gus mengesahkan bahawa pemerintahan Pahang merupakan *imamah sughra* (pemerintahan wilayah Islam yang sah menurut al-Juwayni) yang menegakkan agama, keadilan dan masalah ketika tiada khalifah pusat. Oleh itu, HKP bukan teks adat terpinggir, tetapi bukti nyata tradisi *siyasah shar‘iyyah* telah lama berfungsi dalam sejarah politik Melayu-Islam, secara langsung memperkukuhkan hujah bahawa Kesultanan Pahang adalah sebahagian daripada kesinambungan warisan politik Islam yang sah dan berautoriti (Halim al-Muhammady, 2019; al-Juwayni, 1401H).

Fiqh al-Waṭan: Wacana Epistemologi Tempatan

Konsep *Fiqh al-Waṭan* muncul sebagai kerangka pemikiran yang menghubungkan tradisi *fiqh* klasik dengan realiti Malaysia, apabila Ibrahim Majdi (2025) menegaskan bahawa *fiqh* tempatan harus berdasarkan tauhid, memanfaatkan sumber *fiqh* klasik, menghormati adat sebagai '*urf ṣalīḥ*', serta berasaskan sejarah dan institusi negeri dengan meluaskan *fiqh* daripada ruang ibadat kepada ruang kenegaraan, pentadbiran, hubungan diplomatik, eko-sosial, dan budaya, serta menilai *watan* sebagai entiti moral dan institusi sosial. Pendekatan ini selari dengan teori *maqasid* moden (Auda, 2008), teori *moral governance* (Kamali, 2019), dan wacana ketamadunan Islam (Nasr, 1994), serta tidak bertentangan dengan tradisi ulama kerana ia memanfaatkan gagasan al-Juwayni tentang fleksibiliti bentuk pemerintahan Islam.

Hubungan al-Juwaynī, HKP dan Kesultanan Pahang dalam Kajian Mutakhir

Literatur kontemporari menunjukkan bahawa pemikiran al-Juwayni mempunyai relevansi yang signifikan terhadap pembentukan kerajaan Islam di Asia Tenggara, namun kajian yang menghubungkan secara langsung karya beliau dengan teks perundangan Melayu masih terhad. Ibnor Azli Ibrahim (2017) menegaskan bahawa kerajaan Melayu merupakan manifestasi politik Islam tempatan yang sah dan berautoriti. Reid (2014) pula menjelaskan bahawa dunia Melayu membangunkan tradisi maritim, perdagangan dan perundangan tersendiri yang mengintegrasikan Islam dengan adat setempat, selari dengan konsep *ijtihad* lokal yang diiktiraf dalam pemikiran al-Juwayni. Kajian mutakhir oleh Ibrahim Majdi (2025) memperkenalkan *Fiqh al-Waṭan* sebagai kerangka teori politik tempatan yang berupaya menghubungkan tradisi *fiqh* klasik dengan realiti sejarah dan sosial Alam Melayu. Secara keseluruhan, sorotan literatur ini memperlihatkan ruang konseptual yang luas untuk mengintegrasikan teori *imamah sughra* al-Juwayni, teks hukum tempatan seperti HKP, sejarah Kesultanan Pahang dan epistemologi *Fiqh al-Waṭan* dalam satu kerangka hermeneutik tauhidik.

Jurang Penyelidikan

Berdasarkan sorotan literatur, terdapat beberapa jurang utama dalam kajian sedia ada. Pertama, belum wujud kajian yang menganalisis HKP secara langsung menggunakan teori politik al-Juwayni. Kedua, *Fiqh al-Waṭan* belum dihubungkan secara sistematik dengan konsep *imamah wilayah*. Ketiga, literatur moden masih gagal mengintegrasikan teks klasik, teks perundangan Melayu dan sejarah kesultanan dalam satu kerangka hermeneutik bersepadu. Keempat, naratif kolonial terus meminggirkan HKP sebagai teks Islam yang berautoriti. Kelima, belum terbentuk kerangka politik Islam tempatan, khususnya di Malaysia dan Pahang, yang berasaskan tradisi ulama besar.

Kajian ini bertujuan mengisi jurang tersebut dengan menegaskan bahawa pemikiran al-Juwayni menyediakan asas teori bagi legitimasi pemerintahan Islam lokal, HKP mencerminkan pelaksanaan *siyasah shar'iyah* oleh Kesultanan Pahang, institusi kesultanan Melayu memenuhi konsep *imamah sughra*, dan *Fiqh al-Waṭan* berpotensi dibangunkan sebagai kerangka politik Islam tempatan yang sah. Justeru, triangulasi antara pemikiran al-Juwayni, HKP dan sejarah Kesultanan Pahang merupakan pendekatan paling tepat bagi membina legitimasi epistemologi *Fiqh al-Waṭan*.

Metodologi Kajian: Triangulasi Teks–*Fiqh*–Sejarah

Kajian ini berasaskan kesedaran bahawa pemahaman terhadap sistem pemerintahan Islam dalam konteks Melayu tidak dapat dicapai melalui satu sumber atau satu disiplin ilmu semata-mata. Tradisi politik Islam di Alam Melayu, khususnya di Pahang, merupakan fenomena sejarah yang terbentuk melalui interaksi dinamik antara teks perundangan, kerangka *fiqh* dan pengalaman masyarakat. HKP sebagai teks undang-undang tempatan, *Ghiyath al-Umam* karya Imam al-Juwayni sebagai rujukan teori *fiqh siyasah*, serta sejarah Kesultanan Melayu Pahang sebagai realiti empirikal saling berjalin dalam membentuk struktur politik Islam tempatan yang sah dan berfungsi.

Sehubungan itu, kajian ini menggunakan pendekatan triangulasi hermeneutik, iaitu kaedah yang mengintegrasikan analisis teks, prinsip normatif *fiqh* dan rekonstruksi sejarah dalam satu kerangka tafsir yang menyeluruh. Ketiga-tiga sumber ini tidak dianalisis secara terpisah, sebaliknya dibaca sebagai dimensi makna yang saling melengkapi. Melalui pendekatan ini, *Fiqh al-Waṭan* difahami sebagai hasil bacaan berlapis yang menggabungkan dalil teks, kerangka syariah dan pengalaman sejarah masyarakat Melayu. Pendekatan triangulasi ini penting bagi menzahirkan legitimasi politik Islam Melayu yang terbentuk melalui konteks maritim, adat setempat, hubungan ulama–pemerintah dan adaptasi kreatif terhadap tradisi *fiqh* mazhab Shafi'i.

Asas Falsafah Metodologi: Hermeneutik Tauhidi

Kajian ini menggunakan Hermeneutik Tauhidi sebagai asas metodologinya, iaitu satu pendekatan tafsir yang menyatukan wahyu (*naql*), akal (*'aql*), dan realiti (*waqi'*) di bawah kerangka pandangan alam Islam. Berbeza dengan hermeneutik Barat yang liberal dan relatif, pendekatan ini menegaskan bahawa pemahaman teks dan realiti mestilah berpaksikan tauhid, *maqasid syariah*, dan kerangka normatif *fiqh* serta *usul al-fiqh*. Dalam konteks ini, sejarah dan adat yang selari syariah (*'urf ṣaliḥ*) diakui sebagai medan manifestasi nilai Islam yang sah. Melalui pendekatan ini, teks-teks seperti *Ghiyath al-Umam*, HKP, dan sejarah Kesultanan Pahang dibaca secara *integrative* untuk menunjukkan bahawa kerajaan Melayu bukan sekadar

institusi adat, tetapi merupakan bentuk praktikal *siyasah shar'iyah* yang berfungsi dalam konteks Nusantara.

Komponen Pertama: Analisis Teks

Komponen pertama triangulasi memberi tumpuan kepada pembacaan hermeneutik terhadap dua teks utama yang membentuk asas intelektual kajian ini iaitu *Ghiyath al-Umam* karya Imam al-Juwayni dan HKP.

Analisis Ghiyath al-Umam

Ghiyath al-Umam dibaca secara tematik bagi menangkap idea-idea penting dalam teori pemerintahan Islam klasik. Perhatian khusus diberikan kepada konsep *imamah sughra*, iaitu bentuk pemerintahan wilayah yang dibenarkan apabila institusi khalifah pusat tidak lagi berfungsi. Elemen lain yang dianalisis termasuklah keutamaan menjaga kestabilan (*nizam*), peranan ulama sebagai penjaga legitimasi moral dan hukum, keanjalan struktur politik demi masalah dan prinsip *maqasid* dalam konteks krisis politik. Bahagian karya al-Juwayni yang menekankan situasi darurat politik amat penting kerana ia memiliki kesepadanan langsung dengan sejarah Nusantara, yang tidak pernah berada di bawah pemerintahan khalifah pusat tetapi membangunkan kerajaannya sendiri berdasarkan syariah.

Analisis Hukum Kanun Pahang (HKP)

HKP dianalisis secara fasal demi fasal bagi mengenal pasti struktur pentadbiran dan hierarki kuasa, penerapan *fiqh* mazhab Shāfi'ī dalam bidang jenayah dan muamalat, nilai-nilai *maqasid al-sharī'ah* seperti perlindungan agama, nyawa, harta dan keturunan, peranan raja, *qadi*, pembesar serta ulama, sistem timbang dan pasaran, serta etika kepimpinan dan adab pemerintahan. Dalam kerangka ini, HKP ditafsir bukan sebagai teks adat semata-mata, tetapi sebagai teks perundangan yang memanifestasikan pelaksanaan *siyasah shar'iyah* dalam konteks masyarakat Melayu. Seterusnya, bacaan silang antara *Ghiyath al-Umam* dan HKP dilakukan bagi mengenal pasti titik persilangan epistemologi antara teori politik Islam dan aplikasi undang-undang tempatan.

Komponen Kedua: Analisis Fiqh Normatif

Komponen kedua triangulasi menilai sejauh mana Kesultanan Pahang dan HKP memenuhi prinsip *siyasah shar'iyah* sebagaimana dihuraikan oleh ulama klasik dan kontemporari. Analisis ini berasaskan karya al-Mawardi dan al-Ghazali, serta diperkuat oleh sumbangan sarjana moden seperti Kamali dan Auda. Penilaian difokuskan kepada prinsip keadilan (*al-'adl*), amanah, *shura*, *maṣlaḥah*, *maqasid al-sharī'ah* dan perlindungan *daruriyyat*. Pemikiran al-Juwayni dijadikan asas utama bagi menilai kesahihan pemerintahan wilayah, khususnya hujah beliau bahawa ketiadaan khalifah pusat tidak menafikan keabsahan pembentukan pemerintahan tempatan selagi keamanan dan syariah ditegakkan. Kerangka ini bertepatan dengan realiti sejarah Pahang dan mengukuhkan kedudukan Kesultanan Pahang sebagai manifestasi *imamah sughra*.

Komponen Ketiga: Analisis Sejarah

Komponen ketiga triangulasi melibatkan rekonstruksi sejarah politik Pahang, bermula daripada proses Islamisasi awal sehingga pelaksanaan HKP dalam kehidupan masyarakat. Rekonstruksi ini berasaskan pelbagai sumber primer dan sekunder, termasuk *Sejarah Melayu*, *Hikayat Pahang*, catatan pelayar asing, rekod kolonial, kajian sarjana seperti Linehan, Buyong Adil dan Nordin Hussin, serta sumber arkib dan dokumentasi Muzium Negeri Pahang.

Analisis sejarah ini menunjukkan bahawa Pahang memiliki struktur kerajaan Islam yang berautonomi, hubungan ulama–pemerintah yang berfungsi, adat yang berpaksikan syarak, institusi kehakiman tempatan serta sistem ekonomi maritim yang beretika. Kesemua ciri tersebut memenuhi prasyarat *siyasah shar'iyah* sebagaimana dihuraikan oleh al-Juwayni.

Integrasi Triangulasi: Pembacaan Bertingkat

Pendekatan triangulasi ini menghasilkan suatu pembacaan bertahap yang beroperasi pada tiga lapisan analisis. Pertama, lapisan normatif, iaitu penafsiran teks-teks Islam melalui kerangka *fiqh siyasah*. Kedua, lapisan empirikal, di mana prinsip *fiqh* digunakan untuk menilai dan menafsir realiti sejarah politik Pahang. Ketiga, lapisan lokal, yang menempatkan HKP dan adat Melayu sebagai manifestasi sejarah Islam tempatan. Gabungan ketiga-tiga lapisan ini menzahirkan hubungan yang koheren dan saling mengukuhkan antara teori, teks dan realiti sejarah.

Rasional Pemilihan Metod

Metodologi triangulasi dipilih kerana keupayaannya mengintegrasikan norma syariah dengan realiti sejarah, menafsir HKP sebagai teks undang-undang Islam dan bukan adat semata-mata, serta membolehkan *fiqh* politik tempatan dibaca dalam kerangka teori yang lebih luas. Pendekatan ini juga selari dengan sifat *Fiqh al-Waṭan* yang memadukan tauhid, *fiqh*, adat dan sejarah, di samping membuktikan konsistensi antara pemikiran al-Juwayni dan sistem pemerintahan Kesultanan Pahang.

Melalui triangulasi teks–*fiqh*–sejarah, kajian ini menafsir *Ghiyath al-Umam* sebagai asas *fiqh* kenegaraan, membaca HKP sebagai manifestasi *siyasah shar'iyah* tempatan, serta menegaskan Kesultanan Pahang sebagai pemerintahan Islam wilayah yang sah menurut syariah. Gabungan ketiga-tiga dimensi ini membentuk kerangka *Fiqh al-Waṭan* sebagai *fiqh* kenegaraan Melayu-Islam yang berakar pada tradisi, berteraskan *fiqh* dan relevan dengan konteks semasa, sekali gus memberikan legitimasi ilmiah dan syarie terhadap kedudukan Kesultanan Pahang.

Analisis Data Utama (HKP - Al-Juwayni - Sejarah Pahang)

Bahagian ini membentangkan analisis triangulatif yang secara sistematik menghubungkan tiga badan ilmu:

- Pemikiran politik Imam al-Juwayni melalui *Ghiyath al-Umam*
- HKP sebagai teks undang-undang Melayu-Islam
- Sejarah Kesultanan Melayu Pahang sebagai realiti pemerintahan

Ketiga-tiga sumber ini saling melengkapi dan secara kumulatif membuktikan bahawa Kesultanan Pahang merupakan kerajaan Islam wilayah yang sah menurut *siyasah shar'iyah*, sekaligus memberikan legitimasi kukuh kepada pembangunan *Fiqh al-Waṭan*.

Bacaan Semula al-Juwayni: Prinsip Politik untuk Zaman Tanpa Khalifah

Imam al-Juwayni menulis *Ghiyath al-Umam* dalam konteks ketidakstabilan politik Abbasiyyah. Dalam teks tersebut, beliau membentangkan tiga lapisan teori politik:

Lapisan 1: Model Ideal — Khalifah Pusat

Secara realistik, al-Juwayni mengakui bahawa realiti politik tidak sentiasa seiring dengan ideal normatif. Dalam kerangka pemikirannya, ketiadaan khalifah tidak menafikan kesinambungan kewajipan syariah terhadap urusan pemerintahan. Beliau menegaskan bahawa dalam keadaan ideal, khalifah berfungsi sebagai payung umat, namun apabila institusi tersebut tiada, tanggungjawab untuk menegakkan ketertiban, keadilan dan pelaksanaan syariah tetap berterusan (al-Juwayni, *Ghiyath al-Umam*).

Lapisan 2: Model Alternatif — Imamah Sughra (Kerajaan Wilayah)

Al-Juwayni menegaskan bahawa apabila institusi kekuasaan pusat runtuh, umat Islam tetap berkewajipan menubuhkan pemerintahan tempatan. Dalam konteks ini, pemerintah wilayah boleh dilantik melalui *syura*, dengan tanggungjawab menegakkan keadilan, memelihara agama, dan menjaga *maṣlahah*. Selain itu, adat tempatan yang tidak bercanggah dengan syariah dibenarkan untuk diamalkan. Prinsip-prinsip ini membentuk asas teori bagi pembentukan kerajaan Islam tempatan (*imamah sughra*).

Lapisan 3: Prinsip Survival Politik (Darurat Siyasaḥ)

Al-Juwayni menekankan bahawa keamanan dan keadilan lebih utama berbanding bentuk institusi formal. Prinsip ini menunjukkan bahawa syariah mengutamakan pencapaian nilai (*maqāṣid*) berbanding struktur semata-mata, bahawa legitimasi pemerintahan boleh terwujud melalui adaptasi lokal, dan bahawa pemerintahan Melayu, termasuk Kesultanan Pahang, boleh diiktiraf sebagai sah menurut hukum syarak. Pemikiran al-Juwayni ini sejajar dengan realiti sejarah pemerintahan Melayu-Islam di Pahang.

Hukum Kanun Pahang (HKP): Manifestasi Siyasaḥ Shar‘iyyah Melayu

HKP merupakan teks paling signifikan untuk memahami politik Islam di negeri itu. Ia bukan sekadar undang-undang adat, tetapi menggabungkan *fiqh* mazhab Shafi‘i, adat Melayu-Islam, pengalaman masyarakat maritim, struktur istana, serta nilai tauhid dalam pentadbiran. Analisis fasal demi fasal HKP menunjukkan bahawa ia menzahirkan lima prinsip utama *siyasaḥ shar‘iyyah* sebagaimana dihuraikan oleh al-Juwayni.

Prinsip 1: Kesucian Agama (ḥifz al-dīn)

HKP menekankan peranan ulama dan *qāḍi*, kewajipan solat serta pengajian agama, serta larangan terhadap syirik, zina, arak, judi dan maksiat. Penekanan ini sejajar dengan konsep al-

Juwayni bahawa pemerintah wilayah wajib memastikan pelaksanaan syariah tetap dihormati walaupun ketiadaan khalifah pusat.

Prinsip 2: Keadilan dan Keselamatan Nyawa (ḥifz al-nafs)

HKP memperincikan hukuman jenayah, termasuk *qisas* atau *diyat* bagi kes pembunuhan, *ta'zir* bagi kes mencederakan, dan hukuman berat bagi kes rompakan demi menegakkan keamanan. Fasal-fasal ini mencerminkan keutamaan keamanan (*al-amn*) yang ditekankan oleh al-Juwayni sebagai asas kelangsungan dan kestabilan pemerintahan.

Prinsip 3: Pemeliharaan Harta (ḥifz al-mal)

HKP menekankan kejujuran dalam timbang tara perdagangan, larangan penipuan niaga, kawal selia pasar, serta perlindungan hak golongan miskin. Penekanan ini sejajar dengan pandangan al-Juwaynī bahawa pemerintah wajib memelihara *maṣlaḥah* ekonomi bagi memastikan kelangsungan dan kesejahteraan masyarakat.

Prinsip 4: Maruah dan Akhlak (ḥifz al-'ird)

HKP menetapkan hukuman terhadap fitnah, zina, hambar dan gangguan kehormatan. Hal ini selaras dengan penekanan al-Juwayni bahawa kestabilan masyarakat bergantung kepada pemeliharaan akhlak umum, suatu prinsip yang jelas termanifestasi dalam HKP.

Prinsip 5: Tadbir Urus, Syura dan Adab Pemerintah

HKP menggambarkan struktur jawatan istana, kewajipan pemerintah untuk berlaku adil kepada rakyat, hubungan antara raja, ulama dan pembesar, serta peranan *syura* dalam proses pengambilan keputusan. Kesemua elemen ini merupakan manifestasi praktikal prinsip al-Juwayni bahawa pemerintahan tempatan mesti beroperasi dalam rangka *siyasah shar'iyah*.

Sejarah Kesultanan Pahang: Realiti Pemerintahan Islam Wilayah

Kajian sejarah menunjukkan bahawa Kesultanan Pahang bukan sekadar kerajaan pedalaman, tetapi merupakan pusat maritim-Islam yang mempunyai hubungan langsung dengan Melaka dan Johor, jaringan perdagangan dengan Gujarat, Pasai, Aceh dan Hadhramaut, kedatangan ulama dari Timur Tengah, pentadbiran istana yang teratur, serta penguatkuasaan undang-undang syariah. Ciri-ciri ini membuktikan keselarasan antara struktur politik Pahang dan teori *imamah suhrah* sebagaimana digariskan oleh al-Juwaynī.

Struktur Kesultanan yang Bersifat Islamik

Sultan Pahang berperanan sebagai penaung agama, pelindung rakyat, ketua pentadbir, ketua diplomasi, serta pelaksana undang-undang. Struktur pemerintahan ini sejajar dengan model pemerintah wilayah Islam yang dibenarkan oleh al-Juwayni, menunjukkan kesesuaian praktik Kesultanan Pahang dengan prinsip *imamah suhrah*.

Peranan Ulama dalam Mengabsahkan Kuasa

Sejarah mencatat pengaruh ulama mazhab Shāfi'i, *qaḍi* istana, guru-guru agama dan penasihat sultan dalam struktur pemerintahan Pahang. Hal ini selaras dengan pandangan al-Juwayni bahawa ulama berperanan sebagai penjamin legitimasi bagi pemerintahan lokal. Di Pahang, prinsip ini wujud melalui interaksi raja-ulama yang stabil dan berkesinambungan.

Kawalan Maritim dan Ekonomi Islam

Pahang mengawal Sungai Pahang sebagai laluan perdagangan emas dan lada, pelabuhan Kuala Pahang, Pulau Tioman sebagai titik logistik, serta jaringan perdagangan dengan pedagang dari Yaman dan India. HKP mengatur urusan ekonomi ini, selari dengan konsep keadilan ekonomi (*'adl al-iqtisādi*) yang ditekankan oleh al-Juwaynī.

Titik Pertemuan HKP - al-Juwayni - Sejarah Pahang

Analisis triangulatif menunjukkan kesepakatan epistemologi antara ketiga-tiga sumber:

Asas al-Juwayni	Aplikasi dalam HKP	Bukti Sejarah Pahang
Pemerintahan wilayah adalah sah apabila tiada khalifah	HKP sebagai undang-undang syariah local	Kesultanan Pahang berdaulat sejak 1470
<i>Maqasid</i> mesti dijaga	HKP menjaga agama, nyawa, maruah, harta	Bukti penguatkuasaan hukum dan qāḍi
Ulama sebagai penaung legitimasi	Kehadiran ulama dalam fasal HKP	Ulama memainkan peranan di istana
Adat yang selari syariah diterima	HKP gabungan syariah + adat	Adat bersendi syarak diamalkan
Keamanan lebih penting daripada bentuk pemerintah	HKP keras terhadap jenayah	Pahang stabil dan makmur

Kesimpulan pentingnya adalah Kesultanan Melayu Pahang memenuhi semua syarat *siyasah shar'iyah* yang digariskan oleh al-Juwayni.

Pahang sebagai Imāmah Sughra: Kerajaan Islam Wilayah yang Sah

Berdasarkan kerangka al-Juwaynī, analisis ini menyimpulkan bahawa: (1) Pahang merupakan kerajaan Islam lokal yang sah menurut *fiqh* politik kerana memenuhi syarat *imamah sughra*; (2) HKP merupakan undang-undang Islam tempatan yang menzahirkan prinsip tauhid, keadilan dan *maqasid*; (3) sejarah Pahang menunjukkan pelaksanaan sistem *siyasah shar'iyah* secara konsisten dari abad ke-15 hingga ke-19; dan (4) penemuan ini memberikan legitimasi akademik kepada konsep *Fiqh al-Waṭan* sebagai kesinambungan tradisi politik Islam dalam konteks Malaysia moden.

Rumusan Analisis: Kesepadanan Epistemologi

Analisis triangulasi data menunjukkan bahawa pemikiran al-Juwayni (teori), HKP (teks) dan Kesultanan Pahang (realiti) bersatu membentuk kerangka politik Islam tempatan, iaitu *Fiqh al-Waṭan*. Penemuan ini menyediakan asas ilmiah yang kukuh untuk menegaskan bahawa kerajaan Melayu-Islam bukan sekadar adat, tetapi merupakan *siyasah shar'iyah* yang berakar pada tradisi ulama besar, serta berpotensi menjadi model kenegaraan Islam yang relevan di Malaysia hari ini.

Matriks Triangulasi Utama: al-Juwaynī - HKP - Sejarah Pahang = *Fiqh al-Waṭan*

Komponen Analisis	al-Juwayni (<i>Ghiyath al-Umam</i>)	<i>Hukum Kanun Pahang</i> (HKP)	Sejarah Kesultanan Pahang	Aplikasi dalam <i>Fiqh al-Watan</i> (Moden)
Konsep Kuasa & Pemerintahan	Kuasa sebagai amanah; <i>imamah sughra</i> sah untuk wilayah	Raja sebagai pelaksana keadilan; syarat pemerintah	Sultan sebagai penjaga agama & adat	Konsep raja berperlembagaan sebagai <i>wali al-amr</i> tempatan
<i>Maqasid Syariah</i>	Penjagaan agama, nyawa, harta, keturunan, akal	Fasal jenayah, muamalat, adab & moral	Sistem kehakiman & hisbah	Model governan <i>maqasid</i> negeri
Struktur Politik	Keperluan ulama sebagai penasihat pemerintah	Qādī, mufti, pembesar	Hubungan ulama–istana kuat	Penubuhan Majlis <i>Syura</i> Negeri
Undang-undang Wilayah	Hak wilayah membina undang-undang lokal	HKP sebagai undang-undang tempatan	Undang-undang diamalkan 300+ tahun	Kerangka Undang-undang Syariah Pahang
Adat & 'Urf	'Urf diterima syarak jika bertepatan <i>maqasid</i>	Adat bersendi syarak	Istiadat diraja Islamik	Pengukuhan adat Melayu-Islam sebagai nilai negeri
Ekonomi & <i>Maslahah</i>	Pemerintah wajib jaga pasaran & keadilan	Fasal timbang, pasar, perdagangan	Tamadun maritim; Pahang entrepôt	Dasar ekonomi berteraskan etika & hisbah
Peranan Masyarakat	Ummah sebagai asas legitimasi	Moral rakyat dijaga melalui fasal akhlak	Kesetiaan rakyat kepada sultan	Model <i>Fiqh al-Watan</i> untuk masyarakat madani
Survival Politik	Pemerintahan lokal sah ketika krisis khalifah	HKP muncul ketika era politik bergolak	Pahang bertahan 556 tahun	<i>Fiqh al-Waṭan</i> sebagai model politik kontemporari

Perbincangan dan Implikasi Kajian

Perbincangan ini menggabungkan dapatan triangulasi antara teori politik Imam al-Juwayni, HKP, dan sejarah Kesultanan Melayu Pahang untuk menghasilkan pemahaman baharu tentang legitimasi kenegaraan Melayu-Islam. Ia bukan sekadar analisis sejarah atau *fiqh* politik, tetapi usaha menghidupkan kembali satu kerangka epistemologi yang mampu memulihkan maruah intelektual dan identiti kenegaraan umat Islam di Malaysia amnya dan Pahang khususnya.

Makna Hermeneutik Fiqh al-Waṭan terhadap Pembinaan Kenegaraan Melayu-Islam

Kajian ini membuktikan bahawa *Fiqh al-Waṭan* bukan sekadar slogan akademik, tetapi suatu kerangka ijtihad politik yang sah dalam tradisi Islam kerana berakar pada pemikiran ulama besar seperti al-Juwayni. Dengan memadukan wahyu, *fiqh* dan *watan*, pendekatan ini memungkinkan tafsir politik yang kontekstual, plural dan berteraskan *maṣlaḥah*. Dalam kerangka ini, *watan* difahami bukan sekadar ruang geografi, tetapi entiti moral dan sejarah yang membentuk identiti serta pengalaman masyarakat Islam. Pendekatan ini selari dengan pendirian al-Juwayni yang membenarkan pembinaan pemerintahan lokal apabila sistem pusat tidak berfungsi, asalkan *maqāṣid al-sharī'ah* ditegakkan. Justeru, *Fiqh al-Waṭan* tampil sebagai *fiqh* terapan yang hidup dalam struktur politik, perundangan dan sejarah masyarakat.

Kesultanan Pahang sebagai Model Imamah Sughra

Perbincangan kajian menunjukkan bahawa Kesultanan Pahang memenuhi ciri-ciri pemerintahan Islam wilayah sebagaimana dirumuskan oleh al-Juwayni. Di samping itu, Pahang turut menjalinkan hubungan diplomatik Islamik dengan Johor, Melaka, Aceh dan dunia Arab, serta mengekalkan keseimbangan antara ekonomi maritim, pertanian dan struktur istana sebagai asas ketamadunan. Keseluruhan ciri ini menegaskan bahawa kerajaan Melayu bukan sekadar kerajaan adat, tetapi sebuah kerajaan Islam yang menterjemahkan *siyasah shar'īyyah* dalam konteks tempatan tanpa bergantung kepada model khalifah pusat, bahkan lebih hampir kepada konsep wilayah autonomi yang diiktiraf oleh al-Juwayni sebagai struktur kenegaraan yang sah.

HKP sebagai Living Law: Hukum Syariah Tempatan yang hidup

HKP bukan sahaja mencerminkan undang-undang Islam, tetapi turut memperlihatkan bagaimana syariah berfungsi secara hidup melalui adat, ekologi, struktur sosial dan hubungan politik masyarakat Melayu. Analisis fasal demi fasal menunjukkan bahawa syariah dalam HKP bersifat adaptif dan tidak kaku, dengan adat Melayu berperanan sebagai wahana pentafsiran hukum, manakala peraturan maritim, perdagangan dan kehakiman berkembang selari dengan keperluan masyarakat. Di samping itu, fasal-fasal berkaitan akhlak dan moral dirangka bagi mengekalkan kestabilan struktur sosial. Pendekatan ini sejajar dengan doktrin al-Juwayni bahawa syariah mesti mendatangkan *maṣlaḥah* dan tidak terikat pada bentuk yang rigid (*Ghiyath al-Umam*).

Justeru, HKP dapat difahami sebagai bentuk ijtihad wilayah yang diiktiraf dalam *fiqh* klasik, sekali gus membuktikan kematangan dan kepekaan kontekstual masyarakat Melayu sejak abad ke-16. Penolakan kolonial British terhadap HKP sebagai undang-undang Islam pula merupakan sebahagian daripada strategi epistemik untuk melemahkan identiti politik Melayu. Kajian ini berusaha memulihkan kedudukan HKP sebagai teks Islam yang sah dan berautoriti.

Penyatuan Epistemologi: Al-Juwayni sebagai Kunci Memahami Kesultanan Melayu

Salah satu dapatan paling penting kajian ini ialah wujudnya penyatuan epistemologi antara pemikiran al-Juwayni dengan realiti Kesultanan Melayu Pahang. Hal ini dapat dilihat dalam:

Konsep Kuasa

Al-Juwaynī menekankan bahawa kuasa ialah amanah (*amanah*). HKP menegaskan raja mesti berlaku adil dan tidak zalim. Sejarah menunjukkan raja Pahang dilihat sebagai penaung rakyat, bukan autokrat.

Peranan Ulama

Al-Juwayni meletakkan ulama sebagai pengawal legitimasi politik. HKP menyebut *qadi*, mufti dan ahli syariah dalam struktur pemerintahan. Sejarah Pahang menunjukkan hubungan rapat antara raja dan ulama.

Hubungan Syariah dan Adat

Al-Juwayni menerima adat sebagai sumber hukum sekunder. HKP mengamalkan adat yang bersendikan syarak. Struktur istiadat Pahang mempamerkan integrasi adat Islamik.

Ekonomi dan Maslahah Umum

Al-Juwayni menekankan kepentingan keadilan ekonomi. HKP mengatur perdagangan, timbangan, pasaran dan muamalat. Sejarah Pahang menunjukkan ekonomi maritim yang mapan. Ini menunjukkan bahawa model politik Melayu bukan hanya selari dengan Islam, malah mencerminkan ajaran ulama besar Islam sendiri.

Kritikan terhadap Naratif Kolonial dan Orientalis terhadap Kerajaan Melayu

Kajian ini menolak naratif kolonial yang mempersepsikan kerajaan Melayu sebagai tidak teratur, autokratik, dan dangkal dalam Islam, sebaliknya membuktikan melalui analisis triangulatif bahawa Kesultanan Pahang merupakan sebuah kerajaan Islam yang sah dan sistematik. Bukti menunjukkan bahawa Hukum Kanun Pahang (HKP) adalah kod undang-undang komprehensif yang mendahului undang-undang British, sistem istana berfungsi secara birokratik berlandaskan Islam, ekonomi maritim diurus secara etika, raja bertindak sebagai pelindung syariah bukannya penguasa mutlak, serta adat Melayu selari dengan syariah. Justeru, kajian ini mengembalikan kedudukan Kesultanan Pahang sebagai kerajaan Islam yang sah, selari dengan teori pemerintahan wilayah al-Juwayni.

Kedudukan *Fiqh al-Waṭan* dalam Diskursi Politik Islam Kontemporari

Dapatan kajian menunjukkan bahawa *Fiqh al-Waṭan* muncul sebagai kesinambungan langsung tradisi *siyasah shar‘iyyah*, tetapi dalam bentuk yang berakar kuat pada sejarah, adat dan institusi Melayu. Ia bukan konsep baharu yang berpisah daripada tradisi, sebaliknya satu kerangka yang menghidupkan kembali prinsip al-Juwayni dalam realiti kenegaraan Malaysia.

Implikasi Akademik

Dalam dunia akademik, *Fiqh al-Waṭan* membuka ruang baharu untuk memahami politik Melayu-Islam secara lebih sah dan ilmiah. Ia menggabungkan disiplin *fiqh*, sejarah, warisan budaya dan *siyasah*, sekali gus memenuhi kekosongan epistemologi yang selama ini wujud dalam kajian politik Islam tempatan. Kerangka ini berpotensi menjadi paradigma baharu bagi penyelidikan universiti dan dasar awam kerana ia menyediakan model *fiqh* kenegaraan tempatan yang sah dari sudut tradisi ulama besar.

Implikasi Sosio-Politik

Dari perspektif sosial dan politik, *Fiqh al-Waṭan* menegaskan bahawa sistem Raja Berperlembagaan di Malaysia mempunyai akar syariah yang kukuh, bukan sekadar warisan feudal. Dengan menonjolkan kesinambungan *siyasah shar'iyah* dalam institusi Melayu, ia memulihkan identiti politik Melayu-Islam yang selama ini sering dikecilkan oleh naratif kolonial. *Fiqh al-Waṭan* juga memberikan asas nilai syariah kepada struktur negeri, khususnya negeri-negeri Melayu yang mengekalkan institusi raja.

Implikasi Undang-undang dan Kenegaraan

Dalam bidang undang-undang, HKP muncul sebagai model berpotensi bagi pembangunan sistem perundangan berasaskan *maqasid*. Dapatan ini memberi peluang kepada kerajaan negeri khususnya Pahang untuk memperkukuh pentadbiran syariah melalui warisan undang-undangnya sendiri. Pada masa yang sama, ia membuka ruang kerjasama lebih erat antara istana, institusi mufti dan akademik dalam pembangunan pemikiran kenegaraan Islam.

Implikasi Budaya dan Ketamadunan

Kajian ini memperkukuh kefahaman bahawa tamadun Melayu merupakan sebahagian integral daripada tamadun Islam dan bukannya entiti yang terpisah. Kerangka *Fiqh al-Waṭan* menyediakan naratif alternatif yang berupaya memantapkan peranan muzium, pendidikan kebangsaan dan kajian warisan dengan menilai adat sebagai instrumen pencapaian *maqasid al-sharī'ah*, bukan sebagai lawannya. Melalui pendekatan ini, adat Melayu-Islam dapat dihidupkan semula sebagai warisan budaya luhur yang sah dari sudut syariah dan sejarah.

Rumusan Perbincangan: Penyatuan Tiga Ranah Intelektual

Kajian ini memperlihatkan bahawa *Fiqh al-Waṭan* terhasil daripada penyatuan tiga ranah intelektual utama, iaitu pemikiran al-Juwayni sebagai asas teori, Hukum Kanun Pahang sebagai manifestasi teks perundangan, dan sejarah Kesultanan Pahang sebagai realiti empirik. Pemikiran al-Juwayni yang bersifat fleksibel dan berteraskan *maqasid* menyediakan kerangka teori, manakala HKP membuktikan pelaksanaan praktikal *siyasah shar'iyah*, dan sejarah Kesultanan Pahang mengesahkan bahawa pemerintahan Islam wilayah bukan sekadar wacana abstrak, tetapi realiti sejarah yang berdaya tahan.

Gabungan ini menegaskan bahawa Kesultanan Pahang bukan sekadar entiti sejarah, sebaliknya merupakan manifestasi sah *siyasah shar'iyah* sebagaimana dihuraikan oleh ulama klasik. Justeru, *Fiqh al-Waṭan* muncul sebagai bentuk ijtihad kenegaraan Melayu-Islam yang memiliki legitimasi menyeluruh dari sudut teori, teks dan sejarah. Kajian ini turut menunjukkan bahawa wacana politik Islam di Malaysia tidak perlu bergantung sepenuhnya kepada teori luar, kerana

tradisi tempatan iaitu melalui al-Juwayni, HKP dan pengalaman Kesultanan Pahang telah menyediakan asas *fiqh*, sejarah dan epistemologi yang kukuh. Oleh itu, Pahang khususnya, dan Malaysia umumnya, memiliki tradisi kenegaraan Islam yang sah, matang dan relevan untuk pembinaan masa depan berteraskan *maqasid* dan warisan Islam tempatan.

Menghubungkan Analisis *Fiqh al-Watan* dengan *Traveling Theory/Idea Edward Said*

Konsep *traveling theory* yang diperkenalkan oleh Edward Said menawarkan kerangka penting untuk memahami bagaimana sesuatu idea bergerak merentas sempadan geografi, budaya dan sejarah, lalu mengalami proses penyesuaian dan pembentukan makna baharu. Said (1982) menegaskan bahawa idea tidak kekal dalam bentuk asalnya, sebaliknya melalui beberapa tahap, termasuk perpindahan ke ruang baharu, penyesuaian konteks, penafsiran semula oleh masyarakat penerima, dan akhirnya proses pengakaran dalam tradisi intelektual setempat.

Kerangka ini relevan untuk menelusuri bagaimana teori politik Imam al-Juwaynī dalam *Ghiyāth al-Umam*, yang lahir dalam konteks Abbasiyyah, dapat diaplikasikan dan diadaptasi dalam alam Melayu sehingga menjadi sebahagian daripada tradisi politik Melayu-Islam, khususnya dalam pembentukan Kesultanan Pahang dan perkembangan kontemporari *Fiqh al-Watan*.

Tahap 1: Pergerakan Idea – Dari Khurasan ke Alam Melayu

Menurut Edward Said, sesuatu idea bergerak apabila ia meninggalkan habitat asalnya dan memasuki ruang baharu yang menuntut proses penyesuaian konteks. Pemikiran al-Juwayni lahir dalam suasana krisis politik Abbasiyyah, namun tersebar ke wilayah Islam lain melalui jaringan ulama mazhab Shāfi‘i, institusi pendidikan, hubungan perdagangan maritim dan rangkaian pusat keilmuan dari Timur Tengah ke Asia Tenggara.

Dalam konteks Alam Melayu, mazhab Shafi‘i menjadi asas perundangan dan pendidikan Islam. Oleh itu, meskipun nama al-Juwayni tidak disebut secara eksplisit dalam sumber Melayu klasik, gagasan beliau telah diserap secara tidak langsung melalui tradisi *fiqh* Shāfi‘i yang membentuk Undang-Undang Melaka, Undang-Undang Laut dan Hukum Kanun Pahang.

Tahap 2: Transformasi – Dari Teori Khalifah ke Kerajaan Watan

Edward Said menegaskan bahawa idea yang bergerak tidak kekal dalam bentuk asalnya. Prinsip ini dapat dilihat apabila teori *imamah sughra* al-Juwayni iaitu pemerintahan wilayah dalam ketiadaan khalifah pusat, diadaptasi dalam bentuk institusi kesultanan Melayu. Dalam konteks Nusantara, konsep imam diterjemahkan kepada institusi sultan, *shura* ditafsir melalui musyawarah istana, *maqasid* dizahirkan dalam HKP sebagai undang-undang wilayah, ulama berperanan sebagai sumber legitimasi politik, manakala adat Melayu berfungsi sebagai lapisan pelengkap kepada syariah. Transformasi bentuk ini tidak menafikan prinsip asal teori al-Juwayni, sebaliknya menyesuaikan dengan realiti masyarakat maritim, adat istiadat dan struktur sosial Alam Melayu.

Tahap 3: Re-articulation – Tafsiran Semula Menurut Worldview Melayu

Konsep *traveling ideas* oleh Edward Said menegaskan bahawa sesuatu idea yang memasuki ruang baharu akan ditafsir semula berdasarkan kerangka budaya dan pengalaman masyarakat

penerima. Dalam konteks Alam Melayu, teori politik Islam diartikulasikan semula melalui konsep seperti *adat bersendi syarak*, *syarak bersendi Kitabullah*, peranan raja sebagai pelindung keadilan, kedudukan ulama sebagai penasihat istana, serta konsep *daulat*, *derhaka* dan *adab* sebagai asas kestabilan politik. Di samping itu, sistem hierarki pembesar dan istiadat diraja membentuk struktur pemerintahan yang tersendiri. Proses artikulasi semula ini menunjukkan bahawa pemikiran al-Juwayni tidak diterjemahkan secara literal, tetapi ditafsir dalam bahasa budaya Melayu, sekali gus melahirkan bentuk pemerintahan Islam yang unik dan berakar pada konteks tempatan.

Tahap 4: Re-rooting – Pengakaran Tradisi Politik Islam di Pahang

Dalam konsep *traveling ideas* Edward Said, tahap pengakaran berlaku apabila sesuatu idea sebatian dengan identiti masyarakat setempat, seperti yang ditunjukkan dalam konteks Pahang melalui teori *siyasah shar'iyah al-Juwayni*. Idea fiqh politik Islam ini bukan sekadar pinjaman dari Timur Tengah, tetapi telah berjaya menjadi sistem pemerintahan watan melalui pengukuhan institusi kesultanan sebagai kerajaan Islam wilayah, pelaksanaan Hukum Kanun Pahang sebagai undang-undang syariah tempatan, keselarian adat istiadat diraja dengan syariah, peranan ulama, *qadi*, dan mufti dalam legitimasi politik, serta amalan pemerintahan yang mengutamakan keamanan, masalah, dan maqasid. Justeru, proses ini membuktikan wujudnya *indigenization* atau *localization of Islamic governance* di Pahang

Traveling Theory sebagai Kerangka Membetulkan Dua Salah Faham Besar

Pendekatan *traveling theory* Edward Said mengkritik dua salah faham utama dalam wacana politik Islam tempatan: salafisme literal yang menolak adaptasi kontekstual dan orientalisme sekular yang meremehkan landasan syariah kerajaan Melayu. Salafisme literal melihat kesultanan Melayu sebagai penyelewengan, sedangkan *traveling theory* menilainya sebagai evolusi intelektual sah yang menyesuaikan *fiqh siyasah* al-Juwayni menjadi sistem pemerintahan tempatan, sekaligus mengesahkan *Fiqh al-Watan* sebagai ijihad wilayah yang relevan. Sebaliknya, naratif orientalisme yang menganggap kerajaan Melayu primitif dan tidak bersyariah dibantah dengan bukti sejarah bahawa jaringan ulama Shafi'i telah membawa teori politik Islam ke Nusantara, diadaptasi ke dalam *worldview* Melayu dan diinstitusikan melalui HKP yang menggabungkan *fiqh*, adat, dan *maslahah*. Justeru, perjalanan intelektual idea al-Juwayni bermula dari Khurasan, tersebar melalui jaringan ulama dan perdagangan, beradaptasi dalam institusi Kesultanan Pahang, dan akhirnya dibangkitkan semula dalam bentuk kontemporari melalui *Fiqh al-Watan*. Ia bukan suatu teori baharu, tetapi sebagai kesinambungan sejarah pengembaraan idea Islam yang telah mengakar dan berevolusi mengikut konteks tempatan hingga abad ke-21.

Matriks *Traveling Idea* → Pahang → *Fiqh al-Watan* (Edward Said)

Tahap <i>Travelling Idea</i>	Pemikiran al-Juwayni	Penjelmaan dalam Pahang	Hasil dalam <i>Fiqh al-Watan</i>
<i>Transference</i>	Teori politik Shafi'i bergerak ke Nusantara	Ulama Hadhramaut/Aceh ke Pahang	Penerimaan mazhab Shafi'i sebagai asas
<i>Translation</i>	Teori <i>imamah</i> wilayah diterjemah ke budaya lain	Sultan– <i>Qadi</i> –Pembesar	Institusi raja berperlembagaan Islam

<i>Transformation</i>	Teori berubah mengikut realiti lokal	HKP = syariah + adat	<i>Fiqh al-Waṭan</i> = <i>siyasah</i> + adat + <i>maqasid</i>
<i>Re-articulation</i>	Tafsir politik fleksibel	Adat bersendi syarak	Model kenegaraan Islam tempatan
<i>Re-rooting</i>	Idea menjadi tradisi wilayah	Kesultanan wujud 556 tahun	Identiti politik Islam lokal
<i>Institutionalization</i>	Ulama sebagai penjaga syariah	<i>Qadi</i> , mufti, istiadat	Institusi fatwa & syura moden
<i>Renewal</i>	Teori politik klasik diperbaharui	Sejarah Pahang sebagai rujukan	<i>Fiqh al-Waṭan</i> sebagai paradigma abad ke-21

Kesimpulan

Kajian ini membuktikan bahawa Kesultanan Pahang bukan sekadar entiti sejarah, tetapi manifestasi sah *siyasah shar'iyah* seperti dihuraikan al-Juwayni. Melalui triangulasi teori al-Juwayni, teks HKP, dan realiti sejarah Pahang, terbukti kerajaan Melayu-Islam memenuhi syarat *imamah sughra* dengan legitimasi syarie yang kukuh; berpaksikan tauhid, keadilan, maqasid, dan *'urf ṣaliḥ*. Manakala, HKP adalah undang-undang Islam wilayah yang memadukan *fiqh* Shafi'i dengan realiti adat Melayu, sekaligus menolak naratif orientalis yang memandang rendah tradisi perundangan tempatan. Seterusnya, Sejarah Pahang pula menunjukkan institusi ulama, *qadi*, pentadbiran, dan kehakiman yang selari dengan kerangka *siyasah shar'iyah* klasik.

Justeru, daripada analisis ini, dapatlah disimpulkan bahawa *Fiqh al-Waṭan* muncul bukan sebagai inovasi baru, tetapi sebagai kesinambungan tradisi intelektual Islam-Melayu. Ia menawarkan kerangka kenegaraan kontemporari yang berasaskan *maqasid*, adat, dan realiti sejarah tempatan. Justeru, wacana politik Islam di Malaysia tidak perlu bergantung sepenuhnya pada teori luar kerana sumber dalaman iaitu melalui al-Juwayni, HKP, dan sejarah Pahang, telah menyediakan asas teori, teks, dan praktis yang lengkap untuk membina model kenegaraan Islam lokal yang matang, sahih, dan kontekstual.

Penghargaan:	Penulis merakamkan setinggi-tinggi penghargaan kepada Institut Ilmu Darul Makmur -Majlis Ugama Islam dan Adat Resam Melayu Pahang (IIDM-MUIP) atas sumbangan dana yang telah diberikan.
Penyataan Pembiayaan:	Kajian ini menerima sokongan kewangan daripada skim geran penyelidikan Institut Ilmu Darul Makmur -Majlis Ugama Islam dan Adat Resam Melayu Pahang (IIDM-MUIP) yang bertajuk “Fiqh al-Watan dan Governan/Tata Kelola Negeri Pahang: Strategi, Polisi dan Institusi”, di bawah Nombor Geran IIDM 11/25.
Pernyataan Konflik Kepentingan:	Penulis mengisytiharkan bahawa tiada konflik kepentingan berkaitan penerbitan kertas kerja ini. Semua penulis telah menyumbang kepada kajian ini dan telah meluluskan versi akhir manuskrip untuk penyerahan kepada International Journal of Law, Government and Communication (IJLGC)
Pernyataan Etika:	Kajian ini tidak melibatkan sebarang responden manusia, haiwan, atau data sensitif yang memerlukan kelulusan etika. Penulis mengesahkan bahawa penyelidikan ini telah dijalankan selaras dengan prinsip integriti akademik dan piawaian etika penerbitan yang diterima umum.
Pernyataan Sumbangan Penulis:	Semua penulis telah menyumbang secara signifikan terhadap pembangunan manuskrip ini. Azman Yusof bertanggungjawab terhadap pengkonsepkan, metodologi dan penyeliaan keseluruhan kajian. Ibrahim Majdi Mohd Kamil dan Muhammad Fakhruddin Ishak mengendalikan pengumpulan data, analisis serta tafsiran dapatan kajian. Rahimin Affandi Abd Rahim dan Amran Muhammad menyumbang kepada sorotan literatur, penyediaan draf, dan semakan kritikal manuskrip. Semua penulis telah membaca dan meluluskan versi akhir manuskrip sebelum penyerahan.

Rujukan

- Al-Juwaynī, ‘A. al-M. (1401H). *Ghiyāth al-umam fī al-tiyāth al-zulm*. Dār al-Minhāj.
- Al-Māwardī, A. H. (1996). *Al-ahkām al-sultāniyyah*. Dār al-Kutub al-‘Ilmiyyah.
- Auda, J. (2008). *Maqasid al-Shariah as philosophy of Islamic law: A systems approach*. International Institute of Islamic Thought.
- Awang, M. R., Hadi, A. A. A., & Sulaiman, K. (2021). The objectives and principles of Islamic governance: The perspective of Imam al-Juwayni. *International Journal of Islamic Thought*, 20(2), 45–60. <https://doi.org/10.24035/ijit.20.2021.206>
- Azman, Y., Kamil, I. M. M., Amran, M., & Abdul Rahim, R. A. (2025). Fiqh al-watan dan legitimasi Islam tempatan: Satu kerangka dekolonisasi. *International Journal of the Malay World and Civilisation*, 13(3), 53–64.
- Buyong Adil. (1971). *Sejarah Pahang*. Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Hadi, A. A. A. (2022). *Imam al-Juwayni's theory of political authority* [Master's thesis, Universiti Sains Islam Malaysia]. USIM Repository.
- Halim al-Muhammady. (2019). Undang-undang Melaka dan Hukum Kanun Pahang: Analisis perbandingan fiqh. *Jurnal Syariah*, 27(3), 410–435.
- Hallaq, W. B. (2001). *Authority, continuity and change in Islamic law*. Cambridge University Press.
- Hallaq, W. B. (2013). *The impossible state: Islam, politics, and modernity's moral predicament*. Columbia University Press.
- Hooker, M. B. (1984). *Islam in South-East Asia*. Brill.
- Hooker, M. B. (1986). *A concise legal history of Southeast Asia*. Oxford University Press.
- Ibrahim, I. A. (2017). The Malay Sultanate as local Islamic governance. *Malaysian Journal of History*, 45(2), 211–230.
- Kamali, M. H. (2019). *Islamic ethics and governance*. International Institute of Advanced Islamic Studies.
- Kamil, I. M. M., Yusof, A., Muhammad, A., & Abdul Rahim, R. A. (2025). Perkembangan teori Fiqh al-Watan di Negeri Pahang: Satu pemerhatian epistemologikal. *International Journal of World Civilizations and Philosophical Studies*, 3, 171–186.
- Nasr, S. H. (1994). *The heart of Islam: Enduring values for humanity*. HarperCollins.
- Nordin Hussin. (2007). *Trade, economy and maritime networks in the Malay world*. National University of Singapore Press.
- Reid, A. (2014). *A history of Southeast Asia: Critical crossroads*. Oxford University Press.
- Said, E. W. (1982). Traveling theory. In *The world, the text, and the critic* (pp. 226–247). Harvard University Press.